

WPROWADZENIE

Nasilające się powiązania gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz zmiany relacji politycznych między krajami w istotnym stopniu wpływają na kierunki przemian i możliwości rozwoju przestrzeni światowej i europejskiej, a także układów krajowych, regionalnych i lokalnych. Dlatego relacje rynkowe oraz zmieniająca się sytuacja polityczna wymagają stałego monitoringu, aby odpowiednio pobudzać i wykorzystywać pojawiające się możliwości rozwojowe. W tym zakresie ważną rolę odgrywa systematyczna obserwacja tego procesu, by skutecznie aktywizować potencjał, zwłaszcza układów krajowych, regionalnych i lokalnych. W zmieniających się uwarunkowaniach znacznie zwiększają się rola i możliwości działania władz samorządowych, które – w określonym stopniu – mogą wykorzystać zmieniające się uwarunkowania do generowania możliwości rozwoju działalności gospodarczej, przyciągania zewnętrznych kapitałów rozwojowych oraz wdrażania nowych rozwiązań, wynikających z postępu cywilizacyjnego. Istotne znaczenie w tym zakresie mają zasoby intelektualne i stopień wykorzystania kapitału ludzkiego i społecznego, którymi dysponują jednostki samorządu terytorialnego. Należy nadmienić, że poszczególne zjawiska mają niekiedy odmienne możliwości kształtowania się i poziom ich rozwoju jest inny w różnych układach przestrzennych, stąd poznanie ich, obok walorów teoriopoznawczych, może mieć także znacznie aplikacyjne i służyć racjonalnemu zarządzaniu w strukturach regionalnych i lokalnych.

W nurcie zarysowanej problematyki znajdują się prace zawarte w niniejszym tomie. Dotyczą one głównie wybranej problematyki kształtowania struktur regionalnych i lokalnych.

W procesach rozwoju podstawowe znaczenie ma jakość kapitału ludzkiego, który w znacznym stopniu wynika ze zmiany pokoleniowej. Wpłynęły na to współczesne warunki życia, które wydłużyły jego trwanie i zmieniły koegzystencję pokoleń. W konsekwencji na rynku pracy uwidaczniają się dwie grupy, pokolenie starsze i młodsze. Na tym tle w pracy dokonano identyfikacji różnic pokoleniowych zasobów pracy i ich zróżnicowania przestrzennego w skali powiatów w latach 2003–2016. Wskazano na możliwości wykorzystania efektu synergicznego poprzez tworzenie zespołów międzypokoleniowych i niwelowanie negatywnych skutków różnorodności pokoleniowej (H. Godlewska-Majkowska, J. Lipiec).

Działalność gospodarcza dokonuje się w zmieniających się uwarunkowaniach wynikających z wykorzystywania reguł nasilającego się postępu cywilizacyjnego, co odnosi się także do kształtowania małych i średnich firm oraz zarządzania nimi. Na przykładzie województwa wielkopolskiego wskazano, że ważną rolę w tym zakresie odgrywają uwarunkowania i możliwości aktywności innowacyjnej, szczególnie w okresie przejścia do czwartej rewolucji przemysłowej. Za najważniejsze czynniki stymulujące aktywność innowacyjną uznano prowadzenie własnych prac badawczo-rozwojowych oraz współpracę z instytucjami naukowo-badawczymi i instytucjami otoczenia biznesu

(H. Mizgajska, Ł. Wściubiak). Szczególną rolę odgrywają także nowoczesne usługi biznesowe. Wywierają one znaczny wpływ na możliwości rozwoju innowacyjnych podmiotów gospodarczych na terenie województwa zachodniopomorskiego (K. Łobacz, J. Klimek, P. Niedzielski). Współcześnie w podstawowym stopniu za rozwój gospodarczy odpowiadają innowacje i prace badawczo-rozwojowe, które wpływają na wzrost wartości produkcji przemysłowej i mogą niwelować zapóźnienia w rozwoju układów przestrzennych (A. Świadek, M. Szajt). Duże możliwości rozwoju i przemian społeczno-gospodarczych układów lokalnych stwarzają procesy inwestycyjne. Wskazuje na to zarysowana problematyka rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, sportowej, zdrowotnej i mieszkaniowej oraz rozwój działalności podmiotów gospodarczych na obszarze gminy miejsko-wiejskiej Uniejów (K. Kulawiak, T. Rachwał, K. Smętkiewicz). Ważnym czynnikiem wpływającym na rozwój gospodarczy układów przestrzennych jest marketing terytorialny, dotyczący zwłaszcza wskazywania w układach lokalnych atrakcyjnych terenów na nowe inwestycje (N. Derlukiewicz, A. Mempel-Śnieżyk, T. Pilewicz, M. Zdon-Korzeniowska).

Podstawowy wpływ na kierunki i tempo procesu rozwoju gospodarki mają światowe centra gospodarcze. Wskazuje na to stopień odporności funkcji kontrolno-zarządczych na sytuację kryzysową miast Stanów Zjednoczonych. Wskazano, że w większości dominujących miast amerykańskich spadła liczba siedzib zarządów, ale jednocześnie wzrosła ich odporność na kryzys (P. Raźniak, S. Dorocki, A. Winiarczyk-Raźniak). Podobny mechanizm zasad zarządzania oraz zmian funkcji kontrolno-zarządczej omówiono w miastach europejskich. W przestrzeni europejskiej zauważono przesunięcie środka ciężkości tych funkcji w kierunku wschodnim oraz spadek znaczenia w tym zakresie ośrodków brytyjskich i niemieckich (S. Dorocki, P. Raźniak, A. Winiarczyk-Raźniak).

Zmiana sytuacji geopolitycznej wpływa na relacje między światowymi potęgami militarnymi oraz na kształtowanie określonej polityki obronnej. Problematyka ta została omówiona na przykładzie zmian struktur produkcyjnych krajowego przemysłu obronnego, w nawiązaniu do przemysłu Stanów Zjednoczonych i krajów Europy Zachodniej (D. Klimek). Ważną rolę w rozwoju europejskim, krajowym i regionalnym odgrywa infrastruktura transportowa. Szczególne znaczenie przypisano transportowi kolejowemu, analizując rozwój produkcji i modernizację taboru kolejowego (S. Wojtkiewicz, T. Bocheński).

W latach transformacji gospodarczej wiele przedsiębiorstw nie miało możliwości dostosowania się do nowych warunków gospodarowania. Problematykę tę przedstawiono na przykładzie upadku Zakładów Radiowych „Diora” oraz zmian funkcji jej terenu poprzemysłowego, który przejął największy w mieście hipermarket Kaufland, a także rozwijająca się nowa strefa usługowa (W. Jurkowski). W wyniku określonej polityki gospodarczej i postępu technologicznego zmienia się funkcja poszczególnych gałęzi przemysłu w rozwoju gospodarczym. Przykładem tego jest zmiana roli hutnictwa żelaza we włoskim regionie Kampania (M. Noviello). Duże możliwości w zakresie rozwoju gospodarczego kraju i układów regionalnych stwarzają powiązania międzynarodowe w zakresie wymiany handlowej. Mechanizm tego procesu zilustrowany został na przykładzie powiązań między Turcją a Polską (M.G. Dziwornu, T. Rachwał).

W wyniku procesów rozwojowych zwiększa się znaczenie usług, szczególnie nowoczesnych usług informatycznych. Dla racjonalnego zarządzania działalnością firm, a także w analizie procesów rozwoju społeczno-gospodarczego układów

przestrzennych, istotne znaczenie ma dostęp do odpowiednich informacji. Na tym tle podjęta została problematyka zintegrowanego gromadzenia i udostępniania informacji niezbędnej m.in. do planowania rozwoju przedsiębiorstw, diagnozowania i oceny kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego układów przestrzennych (B. Stelmach-Fita, M. Pękalska, P. Bartoszczuk). Rozwój działalności usługowej nawiązuje do potencjału społeczno-gospodarczego miast. Problematyka ta omówiona została na przykładzie miast o funkcjach ponadregionalnych. Na podstawie dokonanej klasyfikacji i wyróżnienia usług typowych określono prawidłowości hierarchicznego modelu lokalizacji usług na poziomie jednostek podregionalnych na terenie kraju (J. Sołtys, S. Dorocki).

Ważną rolę w rozwoju aglomeracji miejskich odgrywają instytucje kulturowe określane ostatnio jako przemysł kultury. Problematyka ta przedstawiona została na przykładzie Wrocławia. Na etapie diagnostycznym w przemyśle kultury wyróżniono: działalność wydawniczą muzyczną, filmową i telewizyjną oraz sektor nowych mediów, w tym gier komputerowych (B. Namyślak).

W procesie rozwoju układów lokalnych duże znaczenie odgrywa turystyka. Wskazuje na to przegląd publikacji z zakresu turystyki i rekreacji, które ukazały się w Polsce w latach 2000–2017 i były poświęcone problematyce pracy (D. Piróg).

Zachęcamy Państwa do rozwijania podjętej problematyki badawczej, aby coraz dokładniej poznawać prawidłowości kształtowania się procesów przemian społeczno-gospodarczych i kulturowych oraz precyzyjnie wskazywać możliwości ich wykorzystania w zarządzaniu podmiotami gospodarczymi i różnej skali układami przestrzennymi, zwłaszcza regionalnymi i lokalnymi.

Zbigniew Zioto, Tomasz Rachwał